

De geschiedenis van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam

deel 8 De jaren na de oorlog

J.G.B. NIEUWENHUIS

OPENING VAN DE TENTOONSTELLING 'AARDOLIE' IN HET PAND MATHENESSERLAAN 7 IN 1949. DE HEER J.C. MARGADENT VAN DE BPM GEEFT UITLEG. VAN RECHTS NAAR LINKS: J.I. VAN DER LEEUW, MR G.H. LAMBERT EN DRIE ONBEKENDEN. [GEMEENTE ARCHIEF ROTTERDAM]

In 1948 werd een tentoonstelling gehouden over halfedelgesteenten en mineralen, waarvoor het materiaal voor het grootste deel werd geleverd door de juweliersfirma Visser te Den Haag. Grote stukken ontving men in bruikleen van het Rijksmuseum voor Geologie en Mineralogie te Leiden. Deze tentoonstelling trok 1200 bezoekers. Als aanwinsten werden genoteerd diverse schedels van J.W. de Jager en mammoetbeenderen van de firma Boele en Van Oosterwijk die waren opgebaggerd uit de Maas bij Andel. Op initiatief van het bestuurslid Nooteboom werd een sterrit uitgeschreven voor scholen, bestaande uit een vijftal fietstochten in de omgeving van Rotterdam.

Tot aan de aanvang van de Tweede Wereldoorlog kon het museum zich behoorlijk ontwikkelen. Men beschikte over het pand Mathenesserlaan 7 plus een aantal effecten ter waarde van ca. f 9.100,- dat resteerde uit het legaat

Hoffmann; voorts over een collectie Nederlandse zoogdieren en vogels, een eiercollectie, een belangrijke verzameling vlinders, kevers en wespen, tevens een grote verzameling schelpen en een geologische afdeling. Dankzij de financiële hulp van de Stichting Bevordering van Volkskracht en de acties tot het opvoeren van het aantal leden van de vereniging, was men er steeds in geslaagd een sluitende begroting te verkrijgen. De grote moeilijkheid was echter dat door toename van de collecties het bestaande gebouw te klein was geworden om de gewenste afwisseling te brengen in de geëxposeerde voorwerpen. Het museum kon daardoor niet de positie in de stad verwerven die het - gezien de belangrijke collectie - verdiende. Hierdoor kon ook het schoolbezoek niet gestimuleerd worden, terwijl ook door te volle zalen en het ontbreken van een demonstratiezaaltje bezichtiging in klasseverband niet tot haar recht kon komen.

Fuseren?

Na rijp beraad kwam het bestuur tot de conclusie, hoe betreurenswaardig ook, dat het museum op deze wijze niet met vrucht kon worden voortgezet, daar de middelen tot verdere ontwikkeling ontbraken en ook niet konden worden gevonden. Noodzakelijke

Edel- en sierstenen

Het is één van de eigenschappen van de mens, dat hij zich gaarne met edele metalen of met edel- of sierstenen toot. Vooral met de dames (hier helpt geen ontkennen) is dit het geval. Daarom zal vooral ook voor haar de tentoonstelling, die van 20 November tot 10 Januari in het Natuurhistorisch Museum aan de Mathenesserlaan wordt gehouden, zeer interessant zijn. De juweliersfirma Visser uit Den Haag heeft voor een uitgebreide collectie edel- en sierstenen gezorgd.

Onder edelstenen verstaan wij in ons land: diamant, robijn, saffier en smaragd. Alle overige soorten zijn sierstenen. Op deze tentoonstelling leert men, dat in Nederland een bruikbare siersteen wordt gevonden en wel de rode jaspis. Ook treft men in sommige delen van ons land granaat aan. Deze is over het algemeen niet slijpbaar. Het geëxposeerde is uit alle delen van de wereld afkomstig. Er zijn o.m. enige soorten, die door de heer Visser zijn ontdekt bij een recent bezoek aan Zuid-Afrika.

Explicaties zullen het bezoek aan deze tentoonstelling nog aantrekkelijker maken.

AANKONDIGING VOOR DE TENTOONSTELLING EDEL- EN SIERSTENEN IN HET ROTTERDAMS NIEUWSBLAD [GEMEENTE ARCHIEF ROTTERDAM]

OVERZICHT VAN DE
TENTOONSTELLING
'AARDOLIE'.
[GEMEENTE ARCHIEF
ROTTERDAM]

voorzieningen bleven achterwege, zoals het belangrijke onderhoud van gebouw en tuin, terwijl ook het gebrek aan bergruimte zich nijpend deed voelen. Als men op den duur zou kunnen samengaan met een ander museum of instelling en hetzij in een nieuw gebouw, hetzij door samenwerking op een andere wijze, ruimte zou kunnen krijgen en naar een verdere logische uitbouw van de collecties zou kunnen streven, dan zou er wellicht een oplossing mogelijk zijn.

In verband hiermee wendde het bestuur zich op 18 november 1948 schriftelijk tot het gemeentebestuur met het voorstel om de exploitatie van het museum aan de gemeente over te dragen. Men meende dat, nu na de oorlog Rotterdam in herbouw was, de combinatie met een ander museum, bijvoorbeeld Land- en Volkenkunde, gemakkelijk zou kunnen worden doorgevoerd en ook voor de gemeente aantrekkelijk zou zijn. Men dacht aan een uitbouw van een collectie etnologie, waardoor een aansluitend geheel zou worden verkregen met de etnografische collectie van het museum voor Land- en Volkenkunde, terwijl door uitbouw aan de andere zijde een aantrekkelijk schoolmuseum zou kunnen ontstaan. De vereniging was bereid om het legaat Hoffmann weer af te staan en haar waardevolle

collecties aan de gemeente Rotterdam over te dragen, op voorwaarde dat de overdracht op korte termijn plaats kon vinden en men van een deskundige verzorging van de verzamelingen zeker kon zijn. Bovendien had men Volkskracht bereid gevonden voor de eerste vijf jaar de gebruikelijke financiële bijdragen te geven, zodat dan geen onoverkomelijke financiële lasten aan de overname zouden worden verbonden. De basis, die in de door het bestuur gedachte samenwerking met het museum voor Land- en Volkenkunde kon worden gelegd zou volgens hen breder zijn dan die van het Haagse Schoolmuseum.

1949, een roerig jaar

Naar aanleiding van dit voorstel volgden in februari enige besprekingen met de wethouder van onderwijs en volksontwikkeling A.J. van der Vlerk. Uiteindelijk ontving het bestuur een afwijzende beslissing van het gemeentebestuur aangezien er tegen de combinatie met het museum voor Land- en Volkenkunde zeer ernstige bezwaren bleken te bestaan. Men raadde het bestuur aan deze aangelegenheid voorlopig te laten rusten totdat in de toekomst zich andere mogelijkheden zouden voordoen om tot een bevredigende oplossing te komen, waarbij ook een eventuele overname van het

museum door de gemeente opnieuw kon worden gezien.

Inmiddels was de vrouw van de huisbewaarder Van Campenhout weer hersteld en kon het echtpaar weer de gebruikelijke werkzaamheden verrichten. Het jaar 1949 verliep voor de vereniging slecht. Voor het eerst moest de rekening worden afgesloten met een tekort. Nu was dit niet zoveel, namelijk een bedrag van f 351,79 maar het betekende wel dat er bezuinigd moest worden. Zo moest de tweede conservator L.P. Pouderoyen worden ontslagen. Deze was daarover zo geïrriteerd, dat hij alle door hem vervaardigde tekeningen van de Nederlandse micromollusken mee naar huis nam. Mijn vader was niet zo rouwig over het ontslag van Pouderoyen omdat hij vond, dat Pouderoyen meer tijd besteedde aan het voorbereiden van zijn lessen voor de school, waar hij les gaf, dan aan zijn museumwerkzaamheden. De huisbewaarder Van Campenhout had inmiddels zoveel opgestoken van de collecties, dat hij bezoekers kon rondleiden en over de verzamelingen vertellen, waarbij Pouderoyen dan opmerkte: 'daar gaat de man, die alles weet en goedkoper is dan ik!'

Naast de gebruikelijke aanwinsten ontving men van het lid Ph. van Westen enkele belangrijke entomolo-

gische benodigdheden uit de vorige eeuw. In september van dit jaar zag de voorzitter dr T. Folpmers zich genoodzaakt om gezondheidsredenen zijn voorzitterschap neer te leggen. Hij was een scheikundige en bacterioloog van formaat en had het museum als voorzitter voortreffelijk geleid. In afwachting van zijn benoeming door de Algemene ledenvergadering trad de heer F. Sieuwertsz van Reesema als waarnemend voorzitter op.

Aardolie

In december 1949 werd in samenwerking met de Bataafsche Petroleum Maatschappij een tentoonstelling geopend door wethouder A.J. van der Vlerk, die het artikel Aardolie tot onderwerp had. Deze tentoonstelling kwam vooral tot stand door de onvermoeide en energieke medewerking van het bestuurslid J.A. Nooteboom. De tentoonstelling trok 14187 bezoekers, waarvan 10457 scholieren.

Nieuwe voorzitter

In 1950 werd de heer F. Sieuwertsz van Reesema, directeur van Diergaarde Blijdorp, tot voorzitter benoemd. Gezien de teleurstellende ervaringen met de gemeente Rotterdam in 1948 stelde hij voor om samenwerking te zoeken met de Diergaarde. Want hoewel het tekort uit 1949 was ingelopen, waren er toch grote financiële zorgen. Zo was uitbreiding van de verzamelingen en bibliotheek onmogelijk. Het bestuur vroeg de leden per open brief om suggesties voor de verdere ontwikkeling van het museum, waarbij vooral plannen, die voldoende opbrengsten voor het dekken van de kosten, de voorkeur zouden hebben. Het bestuur hoopte tijdens de najaarsvergadering de resultaten te bespreken. Deze zijn echter niet bekend, aangezien de notulen van de bestuurs- en ledenvergaderingen over de periode 1947-1957 verloren zijn gegaan.

In de Diergaarde waren plannen gemaakt voor de bouw van een aquarium en men had daarvoor op 24 november 1948 de Stichting 'Rotterdams Aquarium' opgericht. Het bestuur bestond uit mr C.J. de Vriese, voorzitter; mr J. Dutilh, secretaris-penningmeester; Jacob Mees, J.H. van Hoboken en F. Sieuwertsz van Reesema, leden. Op 9 mei 1949 vroeg tijdens een vergadering van de commissarissen van de Stichting

Rotterdamse Diergaarde 'Blij-Dorp' de voorzitter ir F.W.C. Blom of het combineren van een nieuw natuurhistorisch museum met een nieuw aquarium aantrekkelijk zou zijn, waarop mr G.H. Lambert antwoordde dat momenteel de bouwkosten voor een museum prohibitief hoog waren. Met andere woorden, toen Sieuwertsz van Reesema als voorzitter van het museumbestuur zijn voorstel tot samengaan met de Diergaarde deed, was deze kwestie al eerder besproken bij het Diergaarde-bestuur. Blijkbaar hebben Lambert en Van Reesema hierin een cruciale rol gespeeld, wat ook zal blijken uit het verdere verloop van deze zaak in de komende jaren. Vergeet ook niet, dat Lambert behalve bestuurslid van het museum ook commissaris was van de Diergaarde en hij eveneens in het bestuur zat van de Stichting Bevordering van Volkskracht.

Van Reesema liet door de technische dienst van de Diergaarde een onderzoek doen naar de restauratie van het pand aan de Mathenesserlaan. De kosten hiervoor bleken echter zo hoog te zijn, namelijk, tussen de f 5000,- en f 10.000,-, dat het museum noch de Diergaarde dit konden opbrengen, zodat het plan tot samengaan voorlopig de ijskast in ging.

1951

1951 was wederom een moeilijk jaar. Men betreurde het overlijden van het bestuurslid Dr. M.J. van Erp Taalman Kip, in leven leraar in de biologie aan het Rotterdamsch Lyceum. Wel waren er de nodige aanwinsten. Van het lid C. van der Schans ter Örebro in Zweden ontving men in langdurig bruikleen een fraai opgezette kop van een elandstier en voorts van de erfgenamen van J.L. Langeveld te Velp diens verzameling Nederlandse bijen en wespen. De heren J.P. van Lith en H. Landsman werden in staat gesteld het 9e Internationale Congres van Entomologie te Amsterdam bij te wonen. De vereniging telde dit jaar 183 leden en het museum werd bezocht door 3531 personen.

1952, onderhandelingen met Diergaarde Blijdorp

In 1952 werden de onderhandelingen met de Diergaarde officieel geopend met een vertrouwelijke brief, gedateerd 14 februari 1952, van het muse-

F. SIEUWERTSZ VAN REESEMA, VOORZITTER
IN DE PERIODE
1950 - 1958.
[GEMEENTE ARCHIEF
ROTTERDAM]

umbestuur aan de Diergaarde. Men schreef hierin, dat men had vernomen over de plannen van een natuurhistorisch museum op het vijfverterras en men vroeg of de Diergaarde in principe bereid was een zeer nauwe samenwerking met de vereniging in dit opzicht aan te gaan. Dit vijfverterras was ontstaan door een voltrefter op de zeeleeuwenrots in de oorlog. Over het principiële punt van de plaatsing van het natuurhistorisch museum in de Diergaarde was het Diergaardebestuur eenstemmig van oordeel dat een dergelijke instelling bij de Diergaarde hoorde en paste.

Aan de onderdirecteur van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden dr H.C. Blöte was in 1951 gevraagd zijn oordeel te geven over de plaats, welke de Diergaarde in beginsel beschikbaar kon stellen voor het stichten van een museumgebouw. Blöte bracht daartoe een bezoek aan de Diergaarde in aanwezigheid van de heren F. Sieuwertsz van Reesema, de architect H.D. Bakker en G.J.P. van der Lee namens de Diergaarde en de heer E.J. Nieuwenhuis namens het museum. Het vijfverterras kwam hiervoor volgens Blöte in aanmerking en aan Landsman werd verzocht aan de hand van de tekeningen te willen nagaan of het geprojecteerde gebouw voor de bestaande en nog aan te leggen collecties voldoende ruimte bood. Zou dit een bevredigend resultaat opleveren, dan kon worden overgegaan, conform de op de bestuursvergadering genomen besluiten, tot het plegen van

overleg tussen een commissie uit het museumbestuur en mr H.H. Nauta namens de Diergaarde tot het ontwerpen van een schema voor een eventuele samenwerking tussen beide besturen. Inmiddels had Lambert met Nauta de lijnen besproken, waarlangs een regeling tussen beide instellingen bereikt zou kunnen worden. De heren stelden zich op het standpunt, dat er niet twee kapiteins op een schip moesten zijn, zodat de collecties geheel onder de verantwoordelijkheid van de Diergaarde gebracht zouden moeten worden. Daarnaast kon dan de vereniging blijven bestaan (na verloop van jaren uitsluitend als een romp-vereniging waarbij ook schenkingen van collecties konden geschieden). Een en ander werd vastgelegd in een conceptcontract. Het museumbestuur stelde voor het pand Mathenesserlaan te verkopen, behalve de nog resterende effecten, zodat van de opbrengst een nieuw gebouw op het vijfverterras kon worden gebouwd. Eén en ander natuurlijk met goedkeuring van het gemeentebestuur en de ledenvergadering, die men tot op heden nog niet in de plannen had gekend. Men wilde hiertoe overgaan, zodra men wist dat het Diergaardebestuur in principe bereid was tot samenwerking en het museumbestuur een begroting van kosten had opgesteld. Het conceptcontract van Lambert werd ter inzage meegezonden. De ontwerper van het contract ging er daarbij van uit, dat het onjuist zou zijn een medezeggenschap van het museumbestuur - zij het slechts op beperkt terrein - in Diergaardezaken te doen ontstaan. Vandaar dat hij het voorstel deed om de verzamelingen en het kapitaal in langdurig bruikleen aan de Diergaarde te doen overgaan, waar tegenover de Diergaarde dan het onderhoud van gebouw en collecties op zich zou nemen en over de entrees zou kunnen beschikken. Het verenigingsbestuur zou zich dan uitsluitend het recht voorbehouden om de collecties terug te nemen, indien deze verwaarloosd zouden worden.

Het antwoord van de Diergaarde was positief, maar niettemin kwam er een onverwachte kink in de kabel. De architect ir S. van Ravesteyn, die de Diergaarde had ontworpen, keurde het plan af omdat hij bang was, dat zijn auteursrecht zou worden aangetaast.

Op 11 mei 1952 bestond de vereniging 25 jaar, doch wegens de moeilijke financiële omstandigheden besloot men dit niet te vieren. Wel werden de leden per open brief er officieel van in kennis gesteld. Dr A.B. van Deirse schreef in de N.R.C. van 7 mei 1952 een artikel over het museum.

Als aanwinsten werden gemeld: van dr A.B. van Deirse - een kieuwboog van de reuzenhaai; van J.W. de Jager in Congo - horens van de bongo-antiloop; van dr A.C. Copper te Zutphen - geweien en horens van herten en antilopen. (wordt vervolgd)[]

adres van de auteur:
J.G.B. NIEUWENHUIS
BENTINCKLAAN 37A
3039 KG ROTTERDAM

INVENTARISATIELIJST
TEN BEHOEVE VAN DE
VERZEKERING VAN DE
TENTOONSTELLING
EDEL- EN SIERSTENEN.
[GEMEENTE ARCHIEF
ROTTERDAM]

**Lijst van Mineralen en Edelstenen
voor bruikleen aan Rotterdamsch Natuur Historisch Museum
tevens te gebruiken als lijst voor de verzekering.**

G. DRIESSEN J.V.
Makelaar
in ASSURANTIËN
ROTTERDAM
W. Binnenweg 176

Amethyst No Si (Am2)		Uruguay	1100.-
----- (Am4)		Brasilië	35.-
-----kwarts Si (Am 45)		Madagascar	25.-
----- Si (Am32)			10.-
Citrin Si (C2)		Zw.	50.-
Rookkwarts		St Gotthard	125.-
Bergkristal Si 62		Ruussthal	50.-
----- groot los xl.		S. Gotthard	60.-
Si (Ro 21) Rookkwarts		St. Gotthard	30.-
grote Bergkristalgroep		Ruussthal	200.-
Kwartsgeode		Sarsaw lil	40.-
Si 225 Kwarts als gestentevormer		Silezië	2.-
F 226			2.-
Si 72 Kwarts in vuursteen		Drenthe	3.-
Si 55 dubbel xl kwarts		Java	7.-
Si 32 Bergkristal	St. Gotthard		8.-
Si 160 idem		Basutoland	100.-
z.No		Keokuk	25.-
--- Citrin Geode		St. Gotthard	40.-
Exp. 10 Rookkwarts		Rijnland	15.-
Si 209 Kwarts		Sth. Dakota	10.-
Exp. 20 Rosekwarts		Arkansas	6.-
Si 343 Dubbel xl Kwarts		Cornwall	5.-
Si 88 Phantoomkwarts			6.-
1 Herkimer Kwarts xl			20.-
1 Grijsblauwe Galedoon Oregon aangeslepen			10.-
fossiel Hout aangeslepen Oregon			30.-
2 stukken Bergmalonite à 15.-			10.-
1 aangeslepen Jaspis Nevada			40.-
1 jaspis Tonopah groot ruw			5.-
Si 30 Kwarts Tirol			25.-
173 1 Vuurpaal		Mexico ruw	25.-
Si (Op 18) Edelopaal		Australië	10.-
2 zwarte opalen		Queensland à 5.-	45.-
Si (Op 16) 1 Edelopaal		Australië	60.-
Si (Op 103) Zwarte Opaal op Matrix			30.-
Si (Op 3) Opaal in Fossiel Hout (edel)			20.-
Si (Op 116) ----- Matrix			4.-
Si (Op 17) idem			10.-
Si (Op 70) Halfopaal Nevada			6.-
Si (A 20) Kornalijn Agaat			12,50
Si (A 184) Agaat als spleetvulling			30.-
Si (A 208) Agaat Uruguay			15.-
Si (A 139) ----- Brasilië			20.-
Si (A 268) ----- Uruguay			10.-
Si (A 293) ----- Idar			12,50
Si (A 140) ----- Uruguay (typische bandstructuur)			8.-
Si (A 15) ----- zwerfstenen uit Icelgrint aangeslepen			10.-
Si (Op 95) Halfopaal Nevada			4.-
1870 Geysriet Yellowstone			22,50
3 stuks Java Agaten aangeslepen à 7,50.			2,50
Melafieramandelsteen			5.-
En 35 Mangandendrietten			
Si (A 141) Tsaaga Madagascar			